

تحلیل میزان اثرگذاری نظارت دهیاری‌ها بر ساخت و سازهای توسعه کالبدی

(مطالعه موردی: روستاهای پیراشهری کلانشهر مشهد)

علی اکبر عنابستانی^{۱*}، امین فعال جلالی^۲

۱. استاد گروه جغرافیا، دانشگاه فردوسی مشهد

۲. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی

(دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۱۴ پذیرش: ۱۳۹۹/۴/۷)

Analyzing the Effect of Rural Managers' Supervision (Dehyari) on Physical Development of Structures (Case Study: Suburban Villages of Mashhad Metropolis)

Aliakbar Anabestani^{1*}, Amin Fa'al Jalali²

1. Professor, Department of Geography, Ferdowsi University of Mashhad

2. Ph.D. Student in Geography and Rural Planning, Ferdowsi University of Mashhad

(Received: 5/Mar/2020)

Accepted: 28/Jun/2020)

Abstract

Recognition and analysis of rural manager's supervision over construction in suburban villages is so important that planners currently use it to assess the extent of physical development in such areas. Developing regulations and supervising the various executive stages of rural construction is the most important stage in rural management. The purpose of this study is to investigate the effect of supervision of rural managers (Dehyari) on improving the physical development of villages. Regression and correlation statistical tests were used to analyze the data and intelligent structural model was used to identify the effect of independent variables. The statistical population includes households living in rural villages of Tus district and the required sample size was 203 households which were determined using Cochran's statistical formula. Due to the large number of villages and the inability of researchers to study all of them, 12 villages out of 66 were selected based on the N0 formula. Variables such as; recognizing the characteristics and environmental conditions of the village, the obligation to obtain permits for construction, improvement of energy transmission lines, development of civil infrastructure, observance of public rights, observance of environmental principles, observance of safety principles, preservation of village values and observance of residential standards were considered as independent variables. The results showed that these independent variables with a coefficient of 0.35 have an effect on the dependent variable of physical development of the villages. However, the effect of the independent variable of guiding and warning signs during construction was not confirmed due to the low value of the obtained t-statistic, which is less than 1.96.

Keywords: Physical Development, Rural Manager's Supervision, Intelligent Structural Model, Mashhad.

چکیده

شناخت و تحلیل نظارت دهیاری‌ها بر ساخت و ساز در روستاهای حاشیه کلانشهرها از چنان اهمیتی برخوردار است که امروزه برنامه‌ریزان برای ارزیابی میزان توسعه کالبدی این نواحی، جنبه‌های مختلف نظارت دهیاری‌ها را مورد مطالعه قرار می‌دهند. تدوین مقررات و نظارت بر مراحل گوناگون اجرایی ساخت و سازهای روستایی، مهمترین مرحله در مبحث مدیریت روستایی و از جمله موضوع مدیریت عمران و توسعه روستایی است. هدف مطالعه حاضر، بررسی تأثیر نظارت دهیاری‌ها بر بهبود توسعه کالبدی روستاها در ساخت و سازهای کالبدی است. روش تحقیق حاضر توصیفی-تحلیلی است که به منظور تحلیل از آزمون آماری رگرسیون و همبستگی و همچنین به منظور شناسایی شدت اثر متغیرهای مستقل از مدل ساختاری هوشمند استفاده شد. جامعه آماری خانوارهای روستاهای دارای دهیاری در دهستان طوس هستند که با محاسبات آماری، حجم نمونه مورد نیاز ۲۰۳ خانوار با استفاده از فرمول آماری کوکران تعیین شد. همچنین با توجه به تعداد روستاها و عدم توانایی محققان در بررسی تمام آن‌ها، تعداد ۱۲ روستا از بین ۶۶ روستا بر اساس فرمول N0 انتخاب شد. بررسی نتایج، نشان می‌دهد که فرضیه پژوهش در اثرگذاری متغیرهای مستقل (شناخت ویژگی و شرایط محیطی روستا، الزام به دریافت مجوزها برای ساخت و ساز، بهبود خطوط انتقال انرژی، توسعه زیرساخت‌های عمرانی، رعایت حقوق عمومی، رعایت اصول محیط زیست، رعایت اصول ایمنی، حفظ ارزش‌های روستا و رعایت استانداردهای مسکونی) با ضریب تأثیر ۰/۳۵ بر متغیر وابسته یعنی وضعیت توسعه کالبدی روستا مورد تأیید بوده و همچنین اثرگذاری متغیر مستقل (متغیر علائم راهنما و هشداردهنده در هنگام ساخت و ساز) بر توسعه کالبدی روستا با توجه به پایین بودن مقدار آماره t به دست آمده که کمتر از ۱/۹۶ است، مورد تأیید قرار نمی‌گیرد.

واژه‌های کلیدی: توسعه کالبدی، نظارت دهیاری، مدل ساختاری هوشمند، مشهد.

*Corresponding Author: Aliakbar Anabestani

E-mail: anabestani@um.ac.ir

نویسنده مسئول: علی اکبر عنابستانی

مقدمه

گسترش تدریجی کالبد شهر و دست‌اندازی به اراضی روستاهای اطراف، محدودیت‌ها و زیان‌های کالبدی اقتصادی، اجتماعی و محیطی خاص خود را به روستا تحمیل می‌کند؛ از یکسو ساختار معیشت روستا تحت تأثیر همجواری با شهر به تدریج تغییر ماهیت داده و از مکانی تولیدی با محتوایی غالباً کشاورزی به کانونی بی‌هویت تبدیل و در نتیجه ساخت اقتصادی روستا تابع فرآیندهای اقتصادی شهر می‌شود (افشار، ۱۳۹۳: ۳)؛ از طرف دیگر، وجوه اجتماعی فرهنگی ساکنین روستاها نیز با فاصله گرفتن از تحولات و پویایی اندام‌وار درونی متأثر از جریانات و تحولات اجتماعی- فرهنگی بیرونی و برآمده از شهر می‌شود که به دلیل سرعت و شدت اثرگذاری، نتیجه‌ای جز دگرسوایی با ساخت اجتماعی موجود در روستا را ندارد. از بعد کالبدی روستاهای حریم به عنوان مهمترین کانون سکونت اولیه مهاجرین شده و متأثر از گسترش فیزیکی شهر، زمین‌های زراعی روستا، ارزش تجاری یافته و بازار خرید و فروش زمین‌های زراعی و تبدیل آن‌ها به زمین‌های مسکونی، خدماتی و کارگاهی رونق می‌گیرد (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۲).

توسعه روستایی با فرآیندهای ساختاری مانند ابعاد کالبدی و محیطی رابطه نزدیکی دارد (Kalansara et al, 2020: 21). امروزه به دلیل شرایط خاص جوامع، این سکونتگاه‌های زیستی همواره با مشکلات و نارسایی‌های کالبدی زیادی از جمله هدر رفت انرژی، سمت توسعه نامناسب روستا، عدم توجه به مخاطرات، کمبود تجهیزات زیربنایی، تخریب منابع و عدم استحکام بنا روبرو هستند که از دلایل مهم این واقعه، عدم برنامه‌ریزی صحیح و مدیریت نامناسب دهیاری‌ها در زمینه رعایت اصول ایمنی، زیرساختی، صدور مجوز، مسائل زیست محیطی است (مشاور آریان راود، ۱۳۸۶). از این رو در روستاها، به جهت بهبود وضعیت زندگی، باید برنامه‌ریزی مدون جهت نظارت مستمر بر عملکردهای کالبدی- فضایی روستاها صورت گیرد (روح‌الهی، ۱۳۹۱: ۳).

توسعه روستایی فرآیندی جامع و چند بعدی است که از این ابعاد می‌توان به بعد فیزیکی و کالبدی سکونتگاه‌های روستایی اشاره کرد (اکبریان‌رونیزی، ۱۳۹۲: ۵). در ارتباط با توسعه روستاها باید به این موضوع توجه شود که رویکرد برنامه‌ریزی توسعه پایدار نیازمند ارائه تصویری چند بعدی از فضای مورد مطالعه است. البته پیوند ابعاد پایداری به ویژه پایداری اجتماعی، نهادی، اقتصادی و محیطی مسئله‌ای بسیار مهم در برنامه‌ریزی

توسعه پایدار مناطق روستایی است (Morrison et al, 2019: 106). اصولاً بهبود کالبد سکونتگاه‌های روستایی بستر و زمینه‌های لازم را برای توسعه فراهم می‌آورد (Walker et al, 2019: 2). بنابراین مدیریت و نظارت بر ساماندهی کالبدی نخستین گام به منظور ارتقای عملکرد سکونتگاه‌ها است (رضوانی، ۱۳۸۳: ۸۵). در این راستا نظارت دهیاران به عنوان مدیران روستا، نقش بسیار مهمی در تحول، هدایت و پایداری کالبدی سکونتگاه‌های روستایی دارد و برنامه‌ریزی توسعه کالبدی و ساخت و سازها در این مناطق از اهمیت فراوانی برخوردار است (چراغی، ۱۳۹۴: ۴). با توجه به مسائل و مشکلات ذکر شده، نقش دهیاران به عنوان مدیران روستا در چگونگی ساخت و سازهای روستایی و توسعه کالبدی، از مهمترین مسائلی است که نادیده گرفتن آن، می‌تواند آسیب‌های جبران ناپذیری به برنامه‌های روستایی وارد کند. در این میان توجه به دهیاری‌ها در محیط روستایی و نقش آن‌ها در تحقق اهداف کالبدی روستایی اهمیت فراوانی می‌یابد (استعلاجی، ۱۳۹۱: ۲۴۲).

پژوهش حاضر سعی در ارائه اهمیت نقش مدیریت روستا در نظارت بر چگونگی روند توسعه ساخت و سازها و توسعه کالبدی نواحی روستایی دارد. آشکار است که نقش دهیاران به عنوان مدیران روستا در نظارت بر این مقوله بایستی به دقت مطالعه شود. باتوجه به اینکه روستاهای پیرامون شهرهای بزرگ در دهه‌های اخیر از لحاظ کالبدی و فیزیکی دچار تغییرات زیادی شده است و این تغییرات با ایجاد پایداری همراه نبوده و بیشتر تغییرات به صورت الگوبرداری از شیوه‌های زندگی شهری بوده است (بخصوص مسکن روستایی) که هیچ سختی با زندگی روستایی و کارکردهای اقتصاد روستایی ندارد. به همین دلایل نظارت بر چگونگی ساخت و سازهای جدید از اهمیت بسیار فراوانی برخوردار است (روح‌الهی، ۱۳۹۱: ۳).

افزایش ورود جمعیت از سایر نقاط روستایی به روستاهای واقع در حریم شهرها و ارتباطات متقابل آن‌ها در اثر تحولات ایجاد شده در ساختار اقتصادی کشور، از دیرباز تعادل میان مناطق را در ابعاد فضایی کشور برهم زده است (رسولی، ۱۳۹۴: ۴۵). توسعه بدون ضابطه این نواحی، در کنار نظارت ناکارآمد بر ساخت و سازها، از بین بردن منابع، تأسیسات و ایجاد مساکن ناامن و تجاوز و تعدی به حقوق خصوصی و عمومی افراد و جامعه، دولت را ناگزیر کرده است که با استفاده از ابزار اجرایی و نظارتی متداول در نواحی روستایی، با این عدم تعادل‌ها و

(فرزین، ۱۳۹۴: ۴۱).

گرچه در قانون ۱۳۳۴ به قوانین ساخت و ساز در روستاها به طور خاص پرداخته نشده است و این موضوع بیشتر در نواحی شهری وجود دارد، ولی در روستاها نقش نظارتی بر مساکن و ساختار کالبدی به صورت عرفی بر عهده دهیاری‌ها گذاشته شده است (مرکز پژوهش‌های شورای شهر تهران، ۱۳۸۲).

با توجه به مطالعات صورت گرفته، می‌توان عنوان کرد که بررسی نقش دهیاران در نظارت بر برنامه‌های کالبدی و ساخت و ساز در روستاها از سوی جغرافیدانان موضوعی جدید است و مطالعات صورت گرفته به صورت پراکنده بوده که به طور خلاصه به برخی از آثار داخلی و خارجی اشاره می‌شود.

بی‌نظمی‌ها برخورد کند (جوهری، ۱۳۹۱: ۴). در این میان نقش نظارت بر رعایت موازین قانونی اجرایی روستایی به عامل تعدیل کننده در نابسامانی و گرایش به سوی ساماندهی عناصر ساخت کالبدی در عرصه‌های روستایی بسیار حائز اهمیت و مهم است (سلیمانی‌زاده، ۱۳۹۵: ۱۷). بر اساس شواهد تجربی موجود، آهنگ کاهش نظارت بر مدیریت توسعه کالبدی روستاهای حریم شهرها به شکلی است که حتی فضاهای دارای طرح توسعه (طرح هادی) را نیز دچار از هم گسیختگی کالبدی و کارکردی کرده است و در آینده‌ای نه چندان دور توسعه کالبد روستا از یک سو و شهر از دیگر سوی زمینه‌ساز ادغام فیزیکی این دو در یکدیگر و بروز مسائل جدید کالبدی در شهر ناشی از اتصال کالبد نابسامان روستا خواهد بود.

جدول ۱. پیشینه تحقیق

نویسنده-سال	نتیجه
بدری و همکاران (۱۳۹۲)	نتایج تحقیق نشان داد که به رغم غیر مشارکتی بودن فرایند تهیه و اجرای طرح‌های کالبدی روستایی، به دلیل تأثیرگذاری نتایج حاصل از اجرای طرح‌هایی مانند طرح‌های در زندگی ساکنان روستا و حساسیت مدیریت محلی (شورای اسلامی و دهیاری) برای انجام دادن وظایف قانونی دخالت آنان نه فقط در مرحله اجرا بلکه در فرایند تهیه و تصویب طرح‌های کالبدی ضرورت تام دارد.
روح الهی (۱۳۹۱)	نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد که بین مدیریت روستایی و توسعه کالبدی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. بطوریکه وضعیت روستاها در زمینه ساختار فضایی- کالبدی بعد از تشکیل دهیاری بهبود یافته است.
جمشیدزهی (۱۳۹۶)	نتایج پژوهش نشان می‌دهد تأثیرات شهر زاهدان بر بخش کشاورزی منفی بوده است و بالعکس در بخش خدمات اثرات مثبتی داشته است. در بعد اجتماعی نیز نتایج تحقیق نشان داد شهر زاهدان باعث ایجاد نقش خوابگاهی و افزایش جابجایی جمعیت، تبادلات فرهنگی شده است.
سرخیلی و همکاران (۱۳۹۶)	نتایج حاکی از آنست که عوامل نظیر زمینه کالبدی و محدودیت‌ها و گرایش‌های طبیعی توسعه شهری، بستر اجتماعی و اقتصادی شهر، نواقص ضوابط و مقررات ساخت و ساز و سیستم مدیریت شهری ناکارآمد را می‌توان از مهم‌ترین علل بروز تخلفات ساختمانی در کلانشهر تهران برشمرد.
پرچی (۱۳۹۳)	نتایج پژوهش حاضر نشان داد که در منطقه ۴، با ساماندهی و بروز رسانی ضوابط مدون از سوی شهرداری‌ها و سازمان نظام مهندسی می‌توان به بهبود کیفیت ساخت و ساز مطابق و یا نزدیک با استانداردهای جهانی در منطقه دست یافت و با ایجاد مقررات، ارائه راهکارهای قانونی و بهبود سیستم نظارت می‌توان روند ساخت و سازهای شهری را بهبود بخشید.
قاسمی و همکاران (۱۳۹۵)	نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که مهم‌ترین مشکل دهیاری‌ها را در فرایند مدیریت ساخت و سازهای روستایی، کمبود منابع مالی و اعتباری می‌داند و معتقد است که علاوه بر کمک دولت برای تأمین مالی باید راه‌هایی برای مشارکت مردم نیز در این زمینه اتخاذ شود.
Arimah & Adeagbo (2000)	کنترل نامناسب و ناکافی ساخت و ساز و نبود سیاست‌های مناسب اصلاحات زمین شهری، موجب عدم پاسخگویی به نیازهای مردمی و تشدید مسائل و مشکلات در رابطه با ساخت و سازهای غیرقانونی شده است. عدم هماهنگی

سازمان‌های دخیل در تهیه و اجرای مقررات توسعه شهری و نیز مشکلات دیگر سازمانی از جمله کمبود نیروهای آموزش دیده و دستمزد پایین از عوامل تشکیلات اجرایی موثر بر تخلفات ساختمانی در شهر ایبادان در نیجریه تشخیص داده شده‌اند.	
در بلگراد، ساخت و ساز غیرقانونی نتیجه تصمیمات سیاسی برای مسکن جمعی در شهرها و شهرک‌ها، ناکارایی اداره شهر، نقص سیاست مالی و حمایت مسکن شخصی و غفلت از بازسازی و نوسازی موجودی مسکن خصوصی و تعویق تخریب ساختمان‌های غیرمجاز در مراحل اولیه ساخت است که البته از وظایف مدیریت شهری است.	Zegarac (1999)
بر اساس یافته‌ها مشخص شد که تغییر نیازهای اجتماعی و اقتصادی شهروندان، به وجود آمدن گروه جدیدی با نیازهای متفاوت و خاص (از طریق مهاجرت و نسل جدید) و پاسخگو نبودن ضوابط شهری و طرح‌های توسعه ساخت و سازها، نیازها و خواسته‌های این گروه، سیاست‌های نامتعادل اصلاحات زمین شهری، نامناسب بودن شرایط تأمین مسکن و حل نشدن بحران مسکن، توسعه نامتعادل شهر و توزیع ناعادلانه ثروت در اثر کمبود نظارت‌ها، از علل پدید آمدن تخلفات ساختمانی و احداث ساختمان‌های غیر قانونی تعریف می‌کنند.	Few & et al (2004)
نتایج این مطالعه نشان داد که دانش و اطلاعات ثبت شده در خصوص کالبد محیط نقش مهمی در فرایند ساخت و ساز و بازسازی سکونتگاه‌ها ایفا می‌نماید و ابزاری برای پردازش ساختمان‌های فرسوده و متناسب با شرایط محیطی به کار می‌رود.	Jian (2010)
بر اساس نتایج مطالعه حاضر می‌توان بیان نمود که تصاویر ماهواره‌ای و سیستم اطلاعات جغرافیایی نقش زیادی در توسعه سکونتگاه‌ها و ساخت و سازهای روستایی از جهت نگهداری اطلاعات، تراکم، دوری از نقاط خطر، پردازش وضع موجود و ... دارد.	Armesto González & et al (2006)

مأخذ: یافته‌های تحقیق با استفاده از منابع موجود، ۱۳۹۹

محدوده، به نظر می‌رسد ساخت و سازهای روستایی از شدت بالایی برخوردار باشد و فعالیت‌های مدیریتی و نظارتی دهیاری‌ها در این روستاها بیشتر روی بخش کالبدی متمرکز شده است و با توجه به اهمیتی که مسکن در توسعه روستاها دارد، این مسئله به عنوان محور اصلی پژوهش حاضر انتخاب گردیده تا به نقش دهیاری‌ها در نظارت بر فعالیت‌های کالبدی در منطقه مورد مطالعه و عملکرد دهیاری‌ها در این زمینه بپردازد.

داده‌ها و روش کار

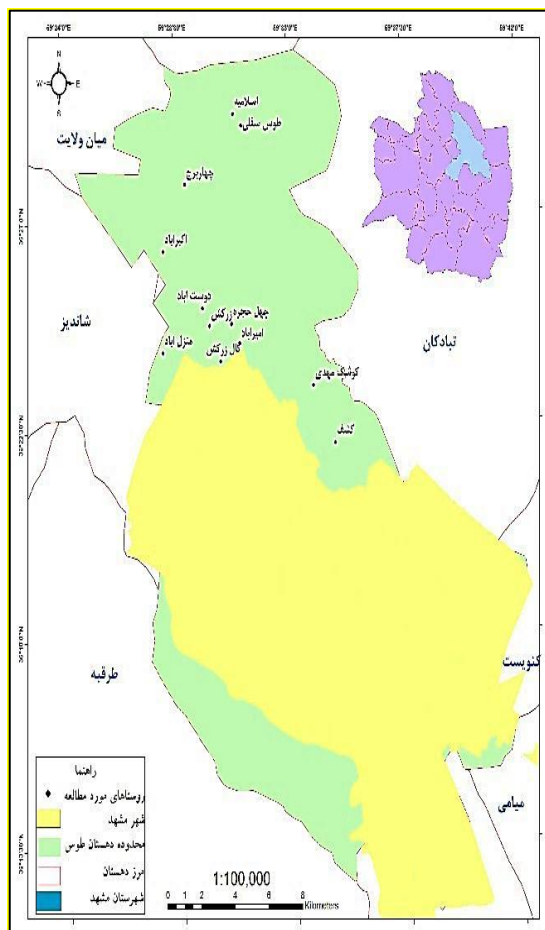
پژوهش حاضر از روش توصیفی-پیمایشی استفاده کرده است و از نظر هدف کاربردی است. به منظور بررسی ادبیات و پیشینه نظری تحقیق از روش‌های اسنادی-کتابخانه‌ای و جهت جمع‌آوری داده‌ها و تکمیل پرسشنامه در بین جامعه آماری از روش میدانی و پیمایشی با کمک مصاحبه و پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری این تحقیق ۶۶ روستا در دهستان طوس شهرستان مشهد در استان خراسان رضوی با جمعیت ۹۷۶۲۵ نفر و تعداد خانوار ۲۷۹۲۵ است که از این تعداد، ۱۲ روستای دارای دهیاری که در فاصله کمتر از ۳ کیلومتری

با بررسی در ادبیات مطالعات و تحقیقات صورت گرفته عمده پژوهش‌های اخیر مربوط به نقش مدیریت روستایی در حوزه برنامه‌ریزی کالبدی است. به طور کلی در تحقیقات بدری و همکاران (۱۳۹۲)، ریاحی و کرمی (۱۳۹۲)، روح‌الهی (۱۳۹۱)، پرچی (۱۳۹۳) و قاسمی (۱۳۸۸) عمدتاً به عملکرد دهیاری‌ها و شهرداری‌ها در مدیریت و توسعه برنامه‌های کالبدی روستا و شهر پرداخته‌اند. همچنین سرخیلی و همکاران (۱۳۹۶)، تخلفات ساختمانی و نظام‌های کالبدی شهری و روستایی را مورد ارزیابی قرار داده‌اند. با توجه به نتایج تحقیقات فوق، می‌توان ادعا نمود که تحقیق حاضر یکی از جدیدترین پژوهش‌ها در زمینه ارزیابی میزان نظارت دهیاری‌ها بر ساخت و سازها و توسعه کالبدی روستاهای پیراشهری می‌باشد و می‌تواند الگویی برای تحقیقات بعدی به حساب آید.

در این تحقیق ارزیابی عملکرد دهیاری‌های دهستان طوس بخش مرکزی شهرستان مشهد به عنوان نهاد مسئول مدیریت روستایی در برنامه‌های توسعه کالبدی و نظارت بر ساخت و سازها به عنوان هدف اصلی می‌باشد. با توجه به همجواری این دهستان با کلانشهر مشهد و قیمت نسبتاً پایین‌تر زمین در این

قرار گرفتند. با استفاده از فرمول کوکران (با ضریب خطای ۷ درصد)، تعداد ۲۰۳ خانوار از روستاییان برای بررسی تأثیر دهیاری در نظارت بر ساخت و ساز با استفاده از پرسشنامه مورد پرسشگری قرار گرفتند.

محدوده شهری مشهد قرار دارند و ساخت و ساز در آن‌ها از شدت بیشتری برخوردار است، باتوجه به عامل فاصله از شهر مشهد با جمعیت ۶۶۳۰۴ نفر و خانوار ۱۹۱۲۸ با استفاده از فرمول آماری NO به صورت تصادفی انتخاب و مورد بررسی

شکل ۱. موقعیت منطقه مورد مطالعه در پیرامون کلان شهر مشهد

جدول ۲. مشخصات روستاهای مورد مطالعه

نام روستا	تعداد خانوار	تعداد جمعیت	تعداد نمونه
چهار برج	۱۳۰۷	۴/۵۲۴	۱۳
اسلامیه	۵۴۱	۱/۸۳۱	۱۰
طوس سفلی	۹۱۳	۳/۱۱۴	۹
اکبرآباد	۵۷۴	۱/۹۷۵	۱۰
دوست آباد	۲/۵۷۶	۸/۹۶۹	۲۶
زرکش	۱/۶۲۰	۵/۷۸۰	۱۶
چهل حجره	۱/۲۳۸	۴/۳۹۹	۱۳
منزل آباد	۲/۴۹۴	۸/۵۲۰	۲۵
امیرآباد	۱/۳۱۶	۴/۷۹۲	۱۳
کال زرکش	۱/۸۳۶	۶/۱۳۴	۱۹
کشف	۳/۳۳۰	۱۱/۴۵۹	۳۴
کوشک مهدی	۱/۳۸۳	۴/۸۰۷	۱۴
جمع کل	۱۹۱۲۸	۶۶۳۰۴	۲۰۳

مأخذ: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

چند نفر از استادان و کارشناسان ارائه و نظرات کارشناسی آن‌ها نیز در پرسشنامه اعمال شد. برای سنجش قابلیت اعتماد پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است که مقدار آلفای کلی به دست آمده ۰/۹۳ است که مطلوبیت بالایی دارد. به دنبال بررسی و مطالعه تئوری‌های نظری در زمینه مورد بحث، شاخص‌هایی برای ارزیابی توسعه کالبدی در نواحی روستایی در ۹ بعد مختلف از مطالعات مرتبط استخراج شد که در ادامه به آن‌ها اشاره شده است.

با توجه به موضوع این تحقیق، به منظور گردآوری اطلاعات مورد نیاز از منابع کتابخانه‌ای و اطلاعات میدانی استفاده شده است. در این راستا برای تهیه داده‌های کتابخانه‌ای از سالنامه‌های آماری و همچنین به منظور تهیه داده‌های میدانی لازم در خصوص ارزیابی عملکرد مدیریت روستایی در حوزه نظارت بر ساخت و سازهای روستایی پرسشنامه‌های خانوار در سطح روستاهای نمونه در دهستان طوس توزیع شد. البته روایی پرسشنامه نیز با استفاده از روش اعتبار محتوایی، به

جدول ۳. شاخص‌های ارزیابی توسعه کالبدی در روستاها

مولفه (آلفای کروباخ)	شاخص	مولفه (آلفای کروباخ)	شاخص
انرژی (۰/۵۲)	قابلیت تهویه هوا به طور طبیعی در مسکن	قانونی و نهادی ۰/۶۵	تثبیت و سنددار شدن املاک در روستا
	حفظ گرما در مسکن روستایی در فصل زمستان		سنددار کردن زمین‌ها و اراضی روستا
	میزان تأثیر تعداد بازشوها برای صرفه‌جویی انرژی		مدیریت صحیح واگذاری زمین‌های روستایی
	میزان تأثیر تعداد نماهای ساختمان برای صرفه‌جویی انرژی		تسهیل فرایند همکاری با بنیاد مسکن
	نورگیری مناسب و طبیعی ساختمان‌ها		صدور پروانه ساختمانی و نظارت بر ساخت و ساز
سمت توسعه بافت کالبدی ۰/۵۱	گسترش بافت کالبدی روستا به سمت اراضی بایر	حفاظت از تأسیسات ۰/۶۹	پیگیری تهیه و اجرای طرح‌های روستا
	مشخص و محدود بودن حریم روستا		احداث و تکمیل پروژه‌های اداری
مدیریت بحران ۰/۴۶	جلوگیری از توسعه ساخت‌وسازهای شهری در داخل روستا		نگهداری از تأسیسات عمومی و اموال و دارایی
	برخورداری واحدهای مسکونی از امکانات ضد زلزله		تجهیز اماکن آموزشی
	عدم قرارگیری ساختمان‌ها در مسیرها		تسطیح انهار عمومی و مجاری آنها و فاضلاب و...
	جمع‌آوری و هدایت آب‌های سطحی از روستا		حفظ بناها و آثار باستانی روستا
	ترمیم مسیرها و بازگشایی آنها در روستا		ساماندهی گورستان
فضاهای عمومی و معايير ۰/۵۶	بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی	خدمات و امکانات زیربنایی ۰/۶۵	کیفیت دسترسی به خدمات تجاری
	کیفیت امداد رسانی در مواقع بحرانی		احداث سالن‌های ورزشی
	کیفیت دسترسی به حمل و نقل عمومی روستا		ایجاد و احداث تأسیسات تبدیلی
	ایجاد و گسترش خیابان‌ها و میدانی در روستا		ایجاد مراکز انباشت و بازیافت زباله
	تسطیح و توسعه معابر در روستا		ایجاد بوستان و فضای سبز روستایی
حفاظت از منابع روستا ۰/۳۶	ارتقاء کیفیت راه‌های ارتباطی روستا	استحکام بنا ۰/۶۹	احداث کتابخانه
	تجهیز و بهسازی معابر موجود روستایی		مکان‌یابی مناسب خدمات
	جدول گذاری معابر روستا		میزان دوام مصالح به کار رفته در پی
	آسفالت معابر روستا		میزان دوام مصالح به کار رفته در دیوار
	رنگ آمیزی جداول و دیوارها (بدنه‌های معابر)		میزان دوام مصالح به کار رفته در سقف
	ایجاد و گسترش فضای سبز در محیط روستا		میزان دوام مصالح به کار رفته در کف
	حفظ کاربری اراضی کشاورزی و باغات		میزان دوام اسکلت
	میزان حفاظت از مراتع و درختان برای احداث مسکن		بهسازی و مقاوم سازی مسکن
			میزان دوام سازه سقف واحدهای مسکونی

مأخذ: رسولی، ۱۳۹۴، ریاحی و کریمی‌نسب، ۱۳۹۲، حسینی، ۱۳۸۸، ملکی و دامن‌باغ، ۱۳۹۲، فرزین، ۱۳۹۴، شیخی و همکاران، ۱۳۹۲، مشیری، ۱۳۸۹

زمینه ساخت و سازهای روستایی مورد استفاده قرار گرفته است.

مؤلفه‌ها و شاخص‌های زیر در قالب ۱۰ بعد و ۳۸ شاخص است که در رابطه با سنجش عملکرد وظایف دهیاری‌ها در

جدول ۴. مولفه‌ها و شاخص‌های وظایف دهیاری‌ها در حوزه نظارت بر ساخت و سازها

ابعاد	شاخص‌ها	ابعاد	شاخص‌ها
شناخت ویژگی‌ها و شرایط محیطی ۰/۵۵	لحاظ کردن قابلیت و محدودیت‌های محیطی در ساخت و سازها	استانداردهای مسکونی ۰/۷۱	رعایت ضوابط پارکینگ
	جلوگیری از ساخت و ساز در حریم راه		رعایت تراکم ساختمانی در محله
	جلوگیری از ساخت و ساز در عرصه منابع طبیعی		ایجاد نشاط و آبادانی در طراحی بنا
	جلوگیری از ساخت و ساز در حریم رود و مسیل		استفاده از تجهیزات مدرن در ساختمان‌های با کاربری صنعتی
	در نظر داشتن جهت باد در ساخت و سازهای آلاینده	حفظ ارزش‌ها ۰/۹۱	رعایت سازگاری سطح اشغال ساختمان در زمین
علائم راهنما و هشدار دهنده ۰/۵۵	نصب تابلوها و علائم هشدار دهنده		طراحی نماد بیرونی مطابق با ارزش‌های روستا
	نظارت بر نصب نرده‌های حفاظتی در محل‌های احتمال خطر سقوط افراد		بکارگیری ارزش‌های ایرانی در طراحی و ساخت بنا
دریافت مجوزها ۰/۶۵	نظارت بر دریافت پروانه‌های ساختمانی	اصول ایمنی ۰/۷۴	جلوگیری از تخریب ساختمان‌های باارزش
	دریافت عوارض		اجرای سیستم اعلام حریق
	دریافت مجوز تخلیه نخاله در حواشی روستا		نصب تابلوی استاندارد مصرف برق در ساختمان
خطوط انتقال انرژی ۰/۷۳	رعایت ضوابط لوله کشی گاز		جلوگیری از گود برداری‌های غیرمجاز
	رعایت ضوابط لوله کشی آب		ضوابط اجرای فرار اضطراری در مواقع خطر
عمرانی ۰/۶۸	رعایت ضوابط سیستم برق رسانی	محیط زیست ۰/۸۰	رعایت اصول بهداشتی در حین کار
	واجد صلاحیت و ظرفیت بودن عوامل دخیل در ساخت و ساز		اجرای سیستم‌های اعلام خطر
	استفاده از مصالح ساختمانی استاندارد		رعایت ضوابط کاربری زمین
	انطباق جزئیات اجرایی با نقشه معماری		محافظت از درختان در حین فعالیت ساختمانی
رعایت حقوق عمومی ۰/۷۶	استفاده از وسایل متناسب حفاظتی		صرفه‌جویی در مصرف انرژی در حین کار
	اجرای ضوابط پیش آمدگی‌های		جلوگیری از کاربری‌های غیر بهداشتی
	کاهش تراکم ساختمانی در معابر کم		عدم رهاسازی فاضلاب در معابر
	هماهنگی حجم و ارتفاع ساختمان با سایر ساختمان‌ها		مدیریت صحیح نخاله‌های ساختمانی
			ضوابط ساختمان‌های سبز و پایدار

مأخذ: شورای مقررات ملی ساختمان ایران، ۱۳۹۶، دفتر پژوهش‌های زیربنایی، ۱۳۸۲، روح الهی، ۱۳۹۱، خدایرستی و همکاران، ۱۳۹۵

شرح و تفسیر نتایج

نتایج نشان می‌دهد از بین پاسخگویان مورد مطالعه در این پژوهش، ۶۸/۵ درصد پاسخ‌دهندگان را مردان و ۷۴/۹ درصد متأهل بوده‌اند. همچنین مشخص شد که ۳/۸ درصد از پاسخگویان در گروه سنی کمتر از ۲۰ سال، ۴۸/۵ درصد بین ۲۰ تا ۴۰ سال، ۴۲/۹ بین ۴۰ تا ۶۰ سال و ۴/۷ درصد بیش از ۶۰ سال هستند. از نظر سطح تحصیلات نیز ۶/۵ درصد ابتدایی، ۱۹/۵ درصد راهنمایی، ۵۰/۱ درصد دیپلم، ۱۳/۵ درصد فوق دیپلم و ۶/۱ درصد لیسانس و ۲/۶ درصد مدرک بالاتر از لیسانس داشته‌اند. از نظر ویژگی‌های شغلی مشخص شد، حدود ۱۳/۵ درصد در بخش کشاورزی، ۲۰/۹ درصد در بخش صنعت، ۴۶/۸ درصد خدمات و ۱۹/۸ درصد مشاغل آزاد

۶۰ سال هستند. از نظر سطح تحصیلات نیز ۶/۵ درصد ابتدایی، ۱۹/۵ درصد راهنمایی، ۵۰/۱ درصد دیپلم، ۱۳/۵ درصد فوق دیپلم و ۶/۱ درصد لیسانس و ۲/۶ درصد مدرک بالاتر از لیسانس داشته‌اند. از نظر ویژگی‌های شغلی مشخص شد، حدود ۱۳/۵ درصد در بخش کشاورزی، ۲۰/۹ درصد در بخش صنعت، ۴۶/۸ درصد خدمات و ۱۹/۸ درصد مشاغل آزاد

را به خود اختصاص داده است. بررسی میزان درآمد نشان داد که ۳۳/۲ درصد از آن‌ها کمتر از ۵۰۰ هزار تومان، ۴۱/۱ درصد بین ۵۰۰ هزار تا ۱ میلیون تومان، ۲۱/۴ درصد بین ۱ تا ۲ میلیون تومان و ۴/۳ درصد بیش از ۲ میلیون تومان درآمد داشته‌اند.

در ادامه، پس از اطمینان از نرمال بودن شاخص‌ها با استفاده از آزمون چولگی و کلموگروف اسمیرنوف، به منظور بررسی تفاوت میانگین متغیر ارزیابی توسعه کالبدی از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد که نتایج به دست آمده و مقدار

آماره T نشان می‌دهد، میانگین ابعاد سمت توسعه بافت کالبدی، مدیریت بحران، حفاظت از منابع روستا، خدمات و امکانات، زیربنایی، حفاظت از تأسیسات و قانونی و نهادی کمتر از سطح متوسط است. به این ترتیب می‌توان بیان نمود که توسعه کالبدی روستایی از دید ابعاد بیان شده، مطلوب به نظر نمی‌رسد. همچنین مشخص شد توسعه کالبدی در روستاهای مورد مطالعه از نگاه شاخص‌های انرژی، استحکام بنا و فضاهای عمومی و معابر بالاتر از سطح متوسط بوده که نشانگر وضعیت مطلوب در روستا است.

جدول ۵. آزمون تی تک نمونه‌ای در متغیر ارزیابی توسعه کالبدی روستا

متغیر	نام ابعاد	آماره T	میانگین	سطح معناداری	اختلاف میانگین	مقایسه میانگین‌ها در سطح اطمینان ۰/۹۵	
						سطح پایین	سطح بالا
ارزیابی توسعه کالبدی روستا	انرژی	۹/۴۲	۳/۵۲	۰/۰۰	۰/۳۵	۰/۲۷	۰/۴۲
	سمت توسعه بافت کالبدی	-۱۱/۹۳	۲/۵۳	۰/۰۰	۰/۴۶	-۰/۵۳	-۰/۳۸
	استحکام بنا	۱/۹۴	۳/۰۱	۰/۳۴	۰/۰۱۷	-۰/۰۱۹	۰/۵۵
	مدیریت بحران	-۲۱/۴۹	۲/۴۰	۰/۰۰	۰/۵۹	-۰/۶۴	-۰/۵۳
	حفاظت از منابع روستا	-۴/۷۸	۲/۸۶	۰/۰۰	۰/۱۳	-۰/۱۸	-۰/۰۷۸
	فضاهای عمومی و معابر	۵/۲۹	۳/۱۹	۰/۰۰	۰/۱۹	۰/۱۲	۰/۲۶
	خدمات و امکانات زیربنایی	-۲/۳۶	۲/۸۸	۰/۰۱۹	۰/۱۱	-۰/۲۰	-۰/۰۱۸
	حفاظت از تأسیسات	-۵/۸۲	۲/۷۱	۰/۰۰	۰/۲۸	-۰/۳۸	-۰/۱۸
	قانونی و نهادی	-۶/۶۷	۲/۷۰	۰/۰۰	۰/۲۹	-۰/۳۸	-۰/۲۰
	میانگین کلی	-۰/۴۸	۰/۶۲	۲/۹۸	-۰/۰۱۸	-۰/۰۹	۰/۰۵۹

در مرحله بعدی به منظور تحلیل فضایی توسعه کالبدی، روستاهای مورد مطالعه با توجه به معیارهای تعیین شده، با استفاده از مدل وایکور امتیازدهی شدند. در این مدل ابتدا ابعاد تحقیق توسط خبرگان و مطلعین روستا امتیازدهی و در نهایت باتوجه به برخورداری روستاها از ابعاد مرتبط، رتبه بندی شده اند. نتایج این امتیازدهی با روش AHP نشان داد که بیشترین وزن به شاخص مدیریت بحران (۰/۱۵) و کمترین آن به انرژی (۰/۰۹) تعلق دارد.

گام دوم، در این مرحله بالاترین ارزش f_i و پایین‌ترین ارزش f_i از توابع ماتریس تصمیم‌گیری استخراج شد که نشان می‌دهد، مدیریت بحران بالاترین ارزش و خدمات زیربنایی کمترین ارزش را به دست آورده است. در گام سوم، فاصله هر گزینه از ایده‌آل مثبت محاسبه شد. به عبارت دیگر، در این مرحله ارزش S_j و R_j محاسبه گردید و در گام بعد، شاخص

ویکور (امتیاز نهایی هر گزینه) محاسبه شده که مقدار Q بیانگر رتبه نهایی هر روستا از مجموع ۹ بعد مورد مطالعه است. این مقدار بین عدد صفر تا یک تعیین می‌شود و هرچه به سمت صفر نزدیکتر باشد، نشان‌دهنده وجود توسعه کالبدی بیشتر و هر چه به سمت یک نزدیک شود، نشانگر گرایش کمتر به توسعه کالبدی در روستاهای مورد مطالعه است. در مرحله آخر رتبه‌بندی بر اساس ارزش Q صورت گرفت، به گونه‌ای که کمترین ارزش بالاترین اولویت را به خود اختصاص داده‌است. میانگین محاسبه شده برای Q در ۱۲ روستای مورد مطالعه برابر با ۰/۳۴ به دست آمده که نشان می‌دهد در مجموع شاخص‌های توسعه کالبدی در روستاهای مورد مطالعه کمتر از حد متوسط است. همانطور نتایج نشان می‌دهد بر اساس مقدار Q از نظر ابعاد توسعه کالبدی در روستای طوس سفلی در بهترین وضعیت و روستای کال زرکش با مقدار ۱/۰۰ نشان

دهنده این است که در این روستا توسعه کالبدی نسبت به سایر روستاهای مورد مطالعه وضعیت مناسبی ندارد.

جدول ۶. ضرب اوزان معیارها در ماتریس تصمیم‌گیری و محاسبه S_j و R_j

شاخص‌ها	میانگین توسعه کالبدی	S	R	مقدار Q	رتبه
چهاربرج	۳/۱۳	۰/۶۹۰	۰/۱۳۹۹	۰/۲۵	۵
اسلامیه	۲/۸۴	۰/۶۵۴	۰/۱۱۹۸	۰/۵۶	۱۱
طوس سفلی	۴/۱۲	۰/۸۰۱	۰/۱۴۹۹	۰/۰۰	۱
اکبرآباد	۳/۰۷	۰/۶۵۹	۰/۱۳۹۹	۰/۲۶	۶
دوست آباد	۴/۱۴	۰/۷۴۵	۰/۱۴۹۹	۰/۰۵	۲
زرکش	۲/۸۱	۰/۵۰۶	۰/۱۳۰۴	۰/۵۶	۱۰
چهل حجره	۳/۸۰	۰/۷۴۳	۰/۱۴۹۹	۰/۰۶	۳
منزل آباد	۲/۶۵	۰/۲۸۵	۰/۱۳۹۹	۰/۵۴	۹
امیرآباد	۲/۸۹	۰/۴۳۹	۰/۱۴۹۹	۰/۳۶	۷
کال زرکش	۲/۷۸	۰/۴۷۱	۰/۱۱۴۲	۱/۰۰	۱۲
کشف	۲/۷۴	۰/۳۳۶	۰/۱۴۹۹	۰/۴۵	۸
کوشک مهدی	۳/۸۴	۰/۷۱۰	۰/۱۴۹۹	۰/۰۹	۴

خطوط انتقال انرژی و اصول ایمنی، مطلوب به نظر می‌رسد. در جدول ۷، آزمون تی در سطح متغیرها انجام شده که نتایج نشان می‌دهد، به طور متوسط میانگین پاسخ جامعه به متغیرهای مربوط به ارزیابی توسعه کالبدی روستا و وظایف دهیاری در نظارت بر ساخت و ساز کمتر از ۳ است. بدین ترتیب توسعه کالبدی در روستا فاقد مطلوبیت و دهیاران نیز قادر به انجام وظایف محوله در حوزه نظارت بر ابعاد توسعه کالبدی روستاها نبوده‌اند. همچنین با توجه به سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵، می‌توان گفت که تفاوت معناداری میان متغیرها و شاخص‌های تحقیق از نظر ارزیابی توسعه کالبدی روستا و وظایف دهیاری در نظارت بر ساخت و ساز وجود ندارد.

همچنین به منظور ارزیابی نقش و وظایف دهیارها در نظارت بر ساخت و سازها در روستاهای نمونه در ابعاد ده‌گانه توسعه کالبدی از روش آماری شاخص میزان سطح متوسط (۳) از آزمون تی تک نمونه مستقل استفاده شد که نتایج آزمون نشان می‌دهد میانگین‌ها در ابعاد شناخت از ویژگی‌ها و شرایط محیطی، عمرانی، رعایت حقوق عمومی، محیط زیست، حفظ ارزش‌ها و استانداردهای مسکونی کمتر از سطح متوسط است. به این ترتیب می‌توان بیان کرد که میزان رضایت مردم از دهیاری‌ها در انجام این وظایف مطلوب نیست و دهیاران نتوانسته‌اند در موارد بیان شده نظارت لازم را داشته باشند. اما از طرف دیگر وضعیت میانگین رضایتمندی مردم از نظارت دهیاری در ابعاد علائم راهنما و هشدار دهنده، دریافت مجوزها،

جدول ۷. آزمون تی تک نمونه‌ای در متغیر وظایف دهیاری در نظارت بر ساخت و ساز

متغیر	نام ابعاد	آماره T	میانگین	سطح معناداری	اختلاف میانگین	مقایسه میانگین‌ها در سطح اطمینان ۰/۹۵	
						سطح پایین	سطح بالا
وظایف دهیاری در نظارت بر ساخت و ساز	شناخت ویژگی‌ها و شرایط محیطی	-۶/۷۷	۳/۲۹	۰/۰۰	۰/۲۹	۰/۲۱	۰/۲۸
	علائم راهنما و هشدار دهنده	۱/۶۶	۳/۰۲	۰/۵۳	۰/۰۲۴	-۰/۰۵	۰/۰۱۰
	دریافت مجوزها	۱۲/۹۶	۳/۶۰	۰/۰۰	۰/۶۰	۰/۵۰	۰/۶۹
	خطوط انتقال انرژی	۱۳/۵۳	۳/۷۲	۰/۰۰	۰/۷۲	۰/۶۲	۰/۸۳
	عمرانی	-۵/۲۲	۲/۷۵	۰/۰۰	۰/۲۴	-۰/۳۴	-۰/۱۵
	رعایت حقوق عمومی	-۵/۰۲	۲/۷۲	۰/۰۰	۰/۲۷	-۰/۳۸	-۰/۱۶

محیط زیست	-۲/۱۱	۲/۸۷	۰/۰۳۶	۰/۱۲	-۰/۲۳	-۰/۰۰۷
اصول ایمنی	۰/۴۸	۲/۹۷	۰/۶۲	۰/۰۲۵	-۰/۱۳	۰/۰۷۹
حفظ ارزش‌ها	-۳/۱۹	۲/۷۹	۰/۰۰	۰/۲۰	-۰/۳۲	-۰/۰۷۷
استانداردهای مسکونی	-۱۳/۵۶	۲/۳۰	۰/۰۰	۰/۶۹	-۰/۷۹	-۰/۵۹
میانگین کل	-۷/۴۳	۰/۰۰	۲/۸۴	-۰/۱۵	-۰/۱۹	-۰/۱۱

دیگر در این مرحله ارزش S_j و R_j محاسبه شد. در ادامه، مقدار Q بیانگر رتبه نهایی هر روستا از مجموع ۱۰ بعد مورد مطالعه است. میانگین محاسبه شده برای Q در ۱۲ روستای مورد مطالعه برابر با ۰/۴۳ به دست آمده که نشان می‌دهد در مجموع شاخص‌های نظارت دهیاری‌های بر ساخت و ساز در روستاهای مورد مطالعه کمتر از حد متوسط است. همانطور نتایج نشان می‌دهد بر اساس مقدار Q از نظر ابعاد توسعه کالبدی در روستای کوشک مهدی در بهترین وضعیت و روستای منزل‌آباد با مقدار ۱/۰۰ نشان دهنده این است که در این روستا از حیث توسعه کالبدی نسبت به سایر روستاهای مورد مطالعه از وضعیت پایین‌تری برخوردار است.

همچنین به منظور تحلیل فضایی وظایف دهیاری در نظارت بر ساخت و ساز، روستاهای مورد مطالعه با توجه به معیارهای تعیین شده، به روش AHP امتیازدهی شدند و نتایج این امتیازدهی نشان داد که شناخت ویژگی‌ها و شرایط محیطی بیشترین ارزش (۰/۱۵) و معیار علائم راهنما کم‌ترین وزن را (۰/۰۵) به خود اختصاص داده است.

در مرحله بعد، بالاترین ارزش f_i + به شناخت ویژگی‌ها و شرایط محیطی و پایین‌ترین ارزش f_i - به رعایت حقوق عمومی از توابع ماتریس تصمیم‌گیری تخصیص داده شد. در ادامه، فاصله هر گزینه از ایده‌آل، مثبت محاسبه شد. به عبارت

جدول ۸. ضرب اوزان معیارها در ماتریس تصمیم‌گیری و محاسبه S_j و R_j

شاخص‌ها	میانگین	استانداردهای مسکونی	S	R	مقدار Q	رتبه
چهاربرج	۳/۱۶	۰/۰۰	۰/۶۰۲	۰/۱۲۶۶	۰/۵۳۶	۵
اسلامیه	۲/۶۵	۰/۰۸۰	۰/۴۸۶	۰/۱۴۰۲	۰/۵۴۲	۹
طوس سفلی	۳/۸۹	۰/۰۴۸	۰/۴۲۵	۰/۱۰۹۰	۰/۰۵	۲
اکبرآباد	۳/۲	۰/۰۸۰	۰/۶۷۶	۰/۱۲۲۴	۰/۳۱۰	۶
دوست‌آباد	۳/۹۴	۰/۰۶۶	۰/۵۷۶	۰/۱۴۹۹	۰/۱۲	۲
زرکش	۲/۹۵	۰/۰۸۰	۰/۸۲۲	۰/۱۴۹۹	۰/۴۸	۱۰
چهل حجره	۳/۶۵	۰/۰۴۸	۰/۶۵۶	۰/۱۴۰۲	۰/۰۹	۳
منزل‌آباد	۲/۸۸	۰/۰۸۰	۰/۸۱۷	۰/۱۴۰۲	۱/۰۰	۱۱
امیرآباد	۲/۵۵	۰/۰۴۸	۰/۵۹۵	۰/۱۴۰۲	۰/۳۰	۷
کال زرکش	۲/۷۶	۰/۰۶۶	۰/۷۳۱	۰/۱۴۰۲	۰/۸۹	۱۲
کشف	۳/۱۳	۰/۰۶۶	۰/۶۹۰	۰/۱۴۰۲	۰/۴۰	۸
کوشک مهدی	۳/۰۴	۰/۰۲۶	۰/۵۵۹	۰/۱۱۰۱	۰/۰۰	۱

و مستقل، میزان رگرسیون نیز معنادار به دست آمده است، بطوری که متغیر مستقل می‌تواند حدود ۳۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته را در بر بگیرد.

در ادامه به جهت بررسی رابطه اثربخشی بین متغیر مستقل (وظایف دهیاری‌ها در ساخت و ساز روستایی) و متغیر وابسته (توسعه کالبدی روستا) از آزمون رگرسیون خطی استفاده شد. با توجه به بالا بودن میزان همبستگی بین دو متغیر وابسته

جدول ۹. سطح همبستگی، ضریب تعیین و ضریب معناداری رگرسیون بین نظارت دهیاری و توسعه کالبدی روستا

متغیر وابسته	متغیر مستقل	همبستگی پیرسون	سطح معناداری Sig	ضریب تعیین	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	مقدار t	سطح معناداری Sig
					b	Std. Error			
توسعه کالبدی روستا		۰/۵۲	۰/۰۰	۰/۲۹	۰/۳۳	۰/۰۴۲	۰/۵۱	۴/۴	۰/۰۰

همبستگی میان دو متغیر در روستای اکبرآباد و با مقدار ۰/۵۸ در سطح معناداری ۰/۰۰ است که نشان‌دهنده عملکرد صحیح دهیاران در نظارت بر ساخت و سازهای روستاهای حاشیه کلانشهر مشهد ارتباط معناداری با توسعه کالبدی روستا داشته است.

از سوی دیگر در روستاهای مورد مطالعه رابطه همبستگی بین توسعه کالبدی روستا و نظارت دهیاران بر ساخت و سازها محاسبه شد که نتایج به دست‌آمده نشان دهنده وجود رابطه مثبت و معناداری در تمام روستاها است. به طوری که بیشترین میزان

جدول ۱۰. رابطه همبستگی بین توسعه کالبدی و وظایف دهیاری در نظارت بر ساخت و ساز

نام روستا	آزمون همبستگی		نام روستا	آزمون همبستگی	
	مقدار همبستگی	سطح معناداری		مقدار همبستگی	سطح معناداری
چهاربرج	۰/۴۱	۰/۰۰	چهل حجره	۰/۴۰	۰/۰۰
اسلامیه	۰/۵۲	۰/۰۰	منزل آباد	۰/۴۴	۰/۰۰
طوس سفلی	۰/۳۷	۰/۰۰	امیرآباد	۰/۵۲	۰/۰۰
اکبرآباد	۰/۵۸	۰/۰۰	کال زرکش	۰/۳۶	۰/۰۰
دوست آباد	۰/۴۵	۰/۰۰	کشف	۰/۵۰	۰/۰۰
زرکش	۰/۵۲	۰/۰۰	کوشک مهدی	۰/۳۴	۰/۰۰

آزمون‌های پارامتریک در تحقیق پذیرفته می‌شود. یکی از سودمندی‌های PLS ارزیابی مدل سلسله مراتبی است که در پژوهش حاضر با استفاده از این رویکرد به ارزیابی ساختاری متغیر پنهان پرداخته شده است.

برای انجام برازش مدل جدول ۱۱ شاخص‌های روایی همگرا، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (CR) میانگین پاسخ‌ها و شاخص نیکویی برازش مدل را نشان می‌دهد. مقادیر آلفای کرونباخ در شاخص‌ها معنادار است، به طوری که در شاخص انرژی، سمت توسعه بافت کالبدی، استحکام بنا، خدمات و امکانات زیربنایی، حفاظت از تأسیسات، قانونی و نهادی، شناخت از ویژگی‌ها و شرایط محیطی، دریافت مجوزها، خطوط انتقال انرژی، رعایت حقوق عمومی، اصول ایمنی، حفظ ارزش‌ها، استانداردهای مسکونی و محیط زیست بالاتر از ۰/۴۰ و در سایر شاخص‌ها بین ۰/۱۵ تا ۰/۳۳ به دست آمده که این

برای آزمون مدل مفهومی پژوهش، از الگوریتم تحلیل مدل‌ها در روش Smart-PLS به شرح زیر استفاده و تحلیل‌های لازم در سه بخش (۱) برازش مدل‌های اندازه‌گیری (۲) برازش مدل ساختاری (۳) برازش کلی مدل (اندازه‌گیری و ساختاری) انجام شد. به این ترتیب که ابتدا، از صحت روابط موجود در مدل‌های اندازه‌گیری با استفاده از معیارهای پایایی و روایی اطمینان حاصل کرده و سپس به بررسی و تفسیر روابط موجود در بخش ساختاری پرداخته و در مرحله پایانی نیز برازش کلی مدل پژوهش بررسی شده است. برای بررسی فرض نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده شده و نتایج نشان داد که متغیرهای تحقیق (ارزیابی توسعه کالبدی و نظارت دهیاری‌ها) نرمال نیست. باتوجه به اینکه سطح معناداری به دست آمده بیشتر از ۰/۰۵ است، بنابراین فرض نرمال بودن داده رد می‌شود و در نتیجه فرض استفاده از

نشان دهنده پایایی بالا است.

روایی همگرا نیز در این تحقیق استفاده شده است. با کمک شاخص میانگین واریانس استخراج شده (AVE) مشخص شد که تمام سازه‌های مورد مطالعه (به غیر از مدیریت بحران، فضاهای عمومی و معابر، حفاظت از تأسیسات، اصول ایمنی و محیط زیست) دارای میانگین واریانس استخراج شده بالاتر از $0/4$ هستند. همچنین مقدار پایایی ترکیبی بالای $0/6$ برای هر سازه، نشان از پایداری درونی مناسب برای مدل‌های اندازه‌گیری داشته و مقدار کمتر از $0/6$ عدم وجود پایایی را

نشان می‌دهد. مقادیر پایایی ترکیبی برای سازه‌های تحقیق به غیر از فضاهای عمومی و معابر بالاتر از $0/6$ به دست آمده است.

پس از حصول نتایج مقادیر بارهای عاملی و ضرایب آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و AVE از طریق تحلیل‌ها و خروجی نرم‌افزار و از آنجا که مقادیر هریک از معیارهای مذکور برای هریک از متغیرهای مکنون بیشتر از حد نصاب و آستانه تعریف شده است. بنابراین، می‌توان مناسب بودن وضعیت پایایی و روایی همگرایی مدل پژوهش را تأیید کرد.

جدول ۱۱. شاخص روایی همگرا، پایایی و آمار توصیفی مولفه‌های پژوهش

متغیرهای پنهان	معیار AVE (روایی همگرا)	آلفای کرونباخ	ضریب تعیین	پایایی ترکیبی	میانگین شاخص‌ها
انرژی	۰/۶۰	۰/۶۷	۰/۰۱۵	۰/۸۱	۳/۵۲
سمت توسعه بافت کالبدی	۰/۵۷	۰/۷۸	۰/۰۴۰	۰/۶۹	۲/۵۳
استحکام بنا	۰/۴۰	۰/۷۴	۰/۰۶۸	۰/۸۲	۳/۰۱
مدیریت بحران	۰/۳۹	۰/۲۵	۰/۰۰۵	۰/۶۴	۲/۴۰
حفاظت از منابع روستا	۰/۶۰	۰/۳۳	۰/۰۲۳	۰/۷۴	۲/۸۶
فضاهای عمومی و معابر	۰/۳۹	۰/۱۵	۰/۰۰۳	۰/۵۳	۳/۱۹
خدمات و امکانات زیربنایی	۰/۴۵	۰/۶۸	۰/۰۷۹	۰/۷۹	۲/۸۸
حفاظت از تأسیسات	۰/۳۷	۰/۶۹	۰/۰۷۰	۰/۷۹	۲/۷۱
قانونی و نهادی	۰/۴۰	۰/۷۲	۰/۰۸۰	۰/۸۰	۲/۷۰
شناخت ویژگی‌ها و شرایط محیطی	۰/۴۳	۰/۶۷	۰/۰۱۷	۰/۷۸	۳/۲۹
علائم راهنما و هشدار دهنده	۰/۵۴	۰/۲۰	۰/۰۶۴	۰/۷۰	۳/۰۲
دریافت مجوزها	۰/۴۷	۰/۴۳	۰/۰۱۲	۰/۷۱	۳/۶۰
خطوط انتقال انرژی	۰/۵۴	۰/۶۰	۰/۰۲۷	۰/۷۶	۳/۷۲
عمرانی	۰/۴۳	۰/۳۱	۰/۰۳۴	۰/۶۸	۲/۷۵
رعایت حقوق عمومی	۰/۴۹	۰/۶۵	۰/۰۷۰	۰/۷۹	۲/۷۲
اصول ایمنی	۰/۳۲	۰/۵۴	۰/۰۵۵	۰/۷۰	۲/۹۷
حفظ ارزش‌ها	۰/۵۹	۰/۸۳	۰/۰۶۶	۰/۸۷	۲/۷۹
استانداردهای مسکونی	۰/۴۱	۰/۷۶	۰/۰۷۴	۰/۸۲	۲/۳۰
محیط زیست	۰/۳۶	۰/۷۲	۰/۰۱۳	۰/۶۵	۲/۸۷

روایی واگرا: سومین معیار سنجش برازش مدل‌های اندازه‌گیری در تحلیل‌های روایی واگرا است که با روش بارهای عاملی متقابل و روش فورنل لارکر بررسی می‌شود. روایی همگرا سنجش میزان تبیین متغیر پنهان توسط گویه‌های آن

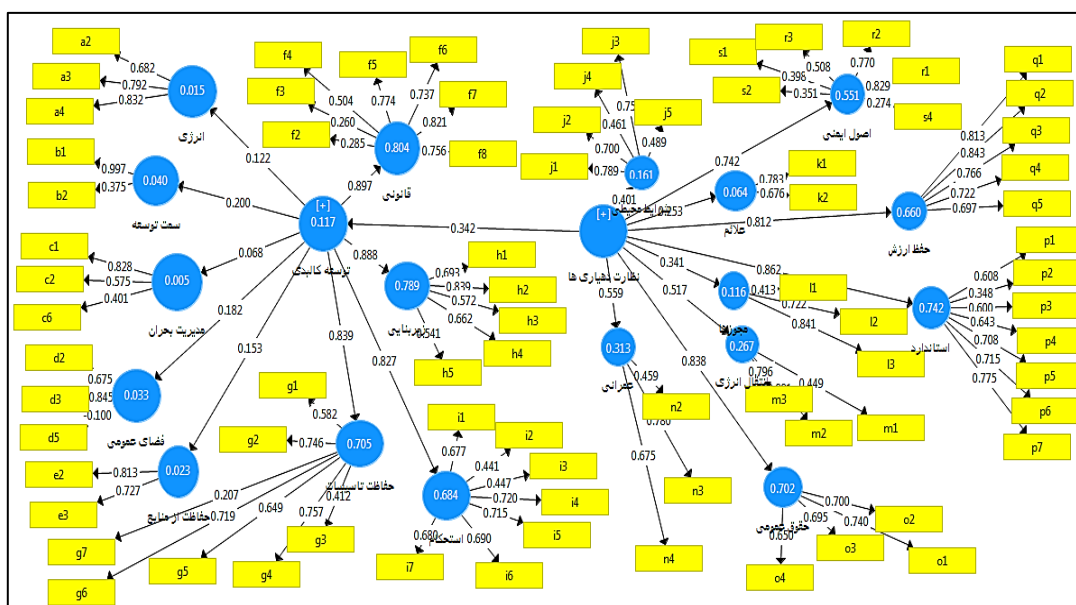
است و معیار متوسط واریانس استخراجی که توسط فورنل و لارکر پیشنهاد شد. مقدار روایی همگرا بالای ۴ را قابل قبول دانستند با این حال مگنر و همکاران مقدار ۴ به بالا را مناسب می‌دانند.

جدول ۱۲. ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیرهای پنهان	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹
استانداردهای مسکونی	۰/۶۴																		
استحکام بنا	۰/۴۹	۰/۶۳																	
اصول ایمنی	۰/۵۹	۰/۰۶	۰/۵۶																
خطوط انتقال انرژی	۰/۴۰	۰/۱	۰/۲۳	۰/۷۳															
انرژی	۰/۰۴	۰/۱۴	۰/۰۱۶	۰/۱۷	۰/۷۷														
محیط زیست	۰/۱۵	۰/۸۲	۰/۱۰	۰/۱۵	۰/۱۲	۰/۴۰													
حفاظت از منابع روستا	۰/۰۰۴	۰/۰۳۵	۰/۳۰	۰/۰۸	۰/۱۰	۰/۱۶	۰/۷۷												
حفاظت از تأسیسات	۰/۱۸	۰/۵۲	۰/۴۵	۰/۱۴	۰/۳۳	۰/۸۴	۰/۱۳	۰/۶۱											
حفظ ارزش‌ها	۰/۷۲	۰/۴۹	۰/۵۷	۰/۴۴	۰/۲۴	۰/۱۲	۰/۴۴	۰/۱۸	۰/۷۷										
رعایت حقوق عمومی	۰/۶۵	۰/۱۳	۰/۱۱	۰/۳۷	۰/۱۲	۰/۲۶	۰/۱۷	۰/۲۳	۰/۶۲	۰/۷۰									
خدمات و امکانات زیربنایی	۰/۵۶	۰/۷۳	۰/۲۰	۰/۱۲	۰/۱۴	۰/۸۹	۰/۸۸	۰/۶۷	۰/۳۹	۰/۲۳	۰/۶۷								
سمت توسعه بافت کالبدی	۰/۱۹	۰/۱۱	۰/۲۴	۰/۰۲۵	۰/۱۵	۰/۲۰	۰/۰۴۳	۰/۱۱	۰/۶۷	۰/۳۰	۰/۲۱	۰/۷۵							
شناخت ویژگی‌ها و شرایط محیطی	۰/۲۰	۰/۵۹	۰/۲۳	۰/۰۹	۰/۲۴	۰/۷۰	۰/۱۰	۰/۶۵	۰/۱۸	۰/۳۱	۰/۶۲	۰/۸۵	۰/۶۵						
علائم راهنما و هشدار دهنده	۰/۰۷۷	۰/۳۱	۰/۵۹	۰/۱۵	۰/۱۹	۰/۴۶	۰/۱۴	۰/۳۷	۰/۳۹	۰/۵۱	۰/۳۹	۰/۲۲	۰/۲۶	۰/۷۳					
عمرانی	۰/۳۶	۰/۸۷	۰/۰۹۶	۰/۲۹	۰/۴۶	۰/۱۵	۰/۳۵	۰/۱۸	۰/۲۳	۰/۱۶	۰/۱۲	۰/۲۶	۰/۱۰	۰/۲۵	۰/۶۵				
فضاهای عمومی و معابر	۰/۱۸	۰/۰۰	۰/۲۹	۰/۰۶	۰/۳۴	۰/۱۸	۰/۶۵	۰/۱۸	۰/۵۷	۰/۲۶	۰/۴۸	۰/۱۰	۰/۱۵	۰/۱۹	۰/۲۸	۰/۶۲			
قانونی و نهادی	۰/۱۲	۰/۶۴	۰/۱۵	۰/۲۰	۰/۳۲	۰/۹۰	۰/۱۸	۰/۷۱	۰/۱۵	۰/۱۶	۰/۷۲	۰/۱۴	۰/۵۶	۰/۴۴	۰/۱۴	۰/۲۰	۰/۶۳		
دریافت مجوزها	۰/۱۷	۰/۳۳	۰/۰۲۷	۰/۲۲	۰/۲۲	۰/۵۲	۰/۲۵	۰/۶۴	۰/۱۴	۰/۳۵	۰/۴۲	۰/۵۶	۰/۴۹	۰/۲۹	۰/۱۷	۰/۳۴	۰/۴۱	۰/۶۲	
مدیریت بحران	۰/۱۶	۰/۰۲۱	۰/۲۵	۰/۱۳	۰/۱۴	۰/۲۳	۰/۱۲	۰/۳۷	۰/۱۸	۰/۴۲	۰/۳۹	۰/۴۹	۰/۱۲	۰/۲۱	۰/۴۵	۰/۲۴	۰/۴۸	۰/۱۴	۰/۴۲

معیار R Squares دومین معیار ضروری برای بررسی برازش مدل ساختاری، بررسی ضرایب مربوط به متغیرهای مکنون درون‌زای (وابسته) مدل است. این معیار برای متصل کردن بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل‌سازی معادلات ساختاری به کار رفته و بیانگر تأثیر یک متغیر برون‌زا بر یک متغیر درون‌زا است. لازم به ذکر است که مقادیر R در داخل دایره‌های مدل نشان داده شده و تنها برای سازه‌های درون‌زا (وابسته) مدل محاسبه می‌شود و در مورد سازه‌های

متغیرهای مستقل	ضریب تعیین	برازش مدل
شناخت از ویژگی‌ها و شرایط محیطی	۰/۱۷	ضعیف
علائم راهنما و هشدار دهنده	۰/۰۶۴	ضعیف
دریافت مجوزها	۰/۱۲	ضعیف
خطوط انتقال انرژی	۰/۲۷	متوسط
عمرانی	۰/۳۴	متوسط
رعایت حقوق عمومی	۰/۷۰	قوی
اصول ایمنی	۰/۵۵	متوسط
حفظ ارزش‌ها	۰/۶۶	قوی
استانداردهای مسکونی	۰/۷۴	قوی
محیط‌زیست	۰/۱۳	ضعیف

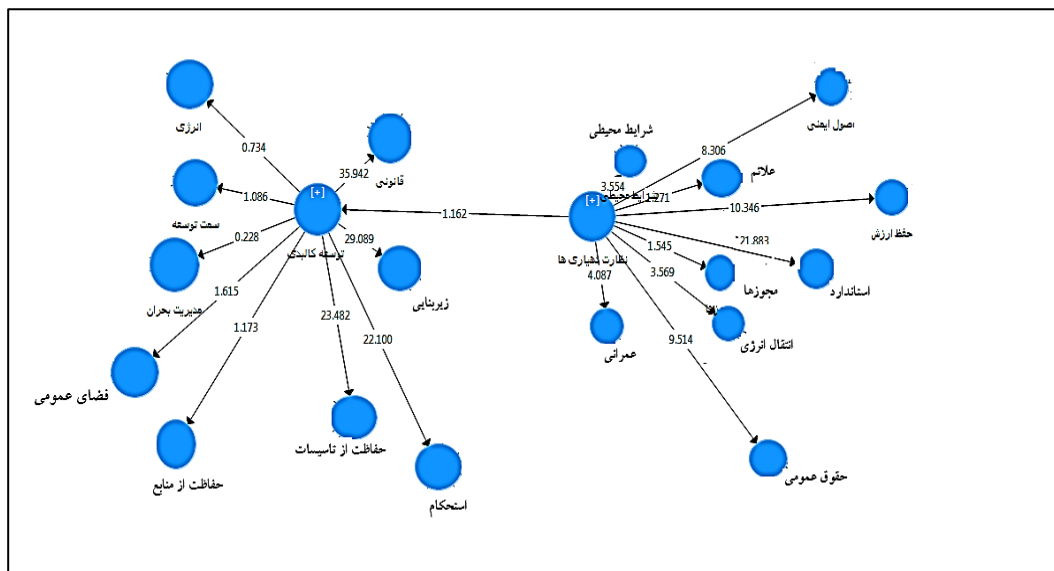
مقادیر معناداری t : برای ارزیابی برآزش مدل ساختاری پژوهش از چندین معیار استفاده می‌شود که اولین و

است. در شکل زیر مقادیر t برای ارزیابی بخش ساختاری مدل نشان داده شده است. با توجه به اینکه تمام اعداد واقع بر مسیرها بالاتر از ۱/۹۶ هستند، این مطلب حاکی از معنادار بودن مسیرها، مناسب بودن مدل ساختاری و تأیید تمام فرضیه‌های پژوهش به غیر از فرضیه علائم راهنما و هشدار دهنده است.

اساسی‌ترین آن، ضرایب معناداری Z یا همان مقادیر t -values است که با اجرای فرمان «بوت استرایپینگ» مقادیر بر روی خطوط مسیرها نشان داده می‌شوند. در صورتی که مقادیر t از ۱/۹۶ بیشتر باشد، بیانگر صحت رابطه میان سازه‌ها و در نتیجه تأیید فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد

جدول ۱۴. برازش مدل ساختاری پژوهش و معنادار روابط

نوع متغیر	متغیرهای پنهان (اثرگذار)	متأثر	آماره T	نتیجه
مستقل (نظارت دهیاری‌ها)	شناخت ویژگی‌ها و شرایط محیطی	توسعه کالبدی روستا	۳/۵۵	معنادار
	علائم راهنما و هشدار دهنده		۱/۲۷	غیر معنادار
	دریافت مجوزها		۴/۰۰	معنادار
	خطوط انتقال انرژی		۳/۶۵	معنادار
	عمرانی		۴/۸۷	معنادار
	رعایت حقوق عمومی		۹/۵۱	معنادار
	محیط زیست		۴/۶۶	معنادار
	اصول ایمنی		۸/۳۰	معنادار
	حفظ ارزش‌ها		۱۰/۳۶	معنادار
	استانداردهای مسکونی		۲۱/۸۸	معنادار

شکل ۳. مقادیر t -values برای ارزیابی بخش ساختاری مدل پژوهش

دو بخش مدل اندازه‌گیری و ساختاری را کنترل می‌کند، معیار GOF به ترتیب زیر محاسبه شد:

$$GoF = \sqrt{Communitality \times (R^2)}$$

با عنایت به رابطه فوق، ابتدا میانگین مقادیر اشتراکی

برای بررسی برازش مدل کلی که هر دو بخش مدل اندازه‌گیری و ساختاری را کنترل می‌کند، در مورد سازه‌های درون‌زا، سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ را به ترتیب قدرت پیش‌بینی ضعیف، متوسط و قوی تعیین نموده‌اند (عباسی اسفنجانی، ۱۳۹۵: ۵۶). برای بررسی برازش مدل کلی که هر

مقادیر شدت ضریب ۰/۰۱ و ۰/۲۴ و ۰/۳۶ در مدل ساختاری هوشمند به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF محاسبه شده‌اند که در اینجا مقدار ۰/۲۵ نسبتاً قوی را مورد تایید قرار می‌دهد.

متغیرهای پنهان عوامل محاسبه شد. مقادیر مذکور براساس اطلاعات جدول بالا به ترتیب برابرند با ۰/۴۰، ۰/۵۷، ۰/۶۰، ۰/۴۰، ۰/۴۷، ۰/۵۴، ۰/۴۳، ۰/۴۰، ۰/۳۷، ۰/۴۵، ۰/۳۹، ۰/۶۰، ۰/۴۳، ۰/۵۴، ۰/۴۳، ۰/۴۹، ۰/۳۲، ۰/۵۹، ۰/۴۱ و ۰/۳۶. در نتیجه، میانگین مقادیر اشتراکی برابر است با ۰/۴۶ است که با توجه به

$$\sqrt{\text{Communalilty}} = \frac{0.60 + 0.57 + 0.40 + 0.39 + 0.60 + 0.39 + 0.45 + 0.37 + 0.40 + 0.43 + 0.54 + 0.47}{0.54 + 0.43 + 0.49 + 0.32 + 0.59 + 0.41 + 0.36} = 0.46$$

$$\sqrt{(\text{Communalilty} \times (R^2))} = \sqrt{(0.46 \times 0.12)} = 0.25$$

طوس سفلی بر اساس مدل رتبه‌بندی وایکور در بهترین وضعیت و روستای کال در پایین‌ترین وضعیت قرار گرفته است. از این رو نتایج تحقیق حاضر با نتایج تحقیقات ریاحی و کرمی (۱۳۹۲) با عنوان ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه کالبدی- فضایی سکونتگاه‌های روستایی و روح‌الهی (۱۳۹۱) با عنوان نقش مدیریت روستایی در ساختار فضایی- کالبدی روستاها و فرزین (۱۳۹۴) با عنوان مقایسه تطبیقی عملکرد شهرداری و دهیاری در توسعه کالبدی روستاهای واقع در حریم شهرها، مطابقت و هم‌سویی دارد. با توجه به نتایج بدست آمده، پیشنهادهایی به شرح زیر بیان می‌گردد:

- ایجاد مرکز خدماتی ساخت و ساز جهت دسترسی راحت ساکنین تمامی نقاط روستا به آن
- طرح‌ریزی و اصلاح هندسی معابر و خارج کردن آنها از شکل غیرمنظم به شکل طراحی شده مناسب در جهت بهبود وضعیت مسکن روستایی
- افزایش هماهنگی بین نهاد دهیاری و مردم به جهت بهبود کارایی عملکردهای نظارتی در ساخت و سازهای روستایی.

منابع

استعلاجی، علیرضا (۱۳۹۱). بررسی الگوی مدیریت روستایی در ایران با تاکید بر مدیریت محلی و مشارکتی دهیاری‌ها. *جغرافیا/فصلنامه علمی- پژوهشی/انجمن جغرافیای ایران*، دوره جدید، ۱۰ (۳۲)، ۲۵۸-۲۳۳.

افشار، مونا (۱۳۹۳). آسیب شناسی عملکرد مدیریت شهری در حوزه نظارت بر ساختمان‌سازی شهر تهران. *هفتمین*

بحث و نتیجه‌گیری

رسیدگی به کالبد روستا و بهبود بخشی فضایی زیست محیطی روستایی بخش کوچکی از مجموعه اقدامات علمی در زمینه توسعه روستایی به شمار می‌رود. برای برطرف ساختن این نابرابری و ایجاد پایداری کالبدی با هدف تعادل مورفولوژیک توجه به سکونتگاه‌های روستایی امری اجتناب ناپذیر است. در این میان مشخص شد که مدیران روستاهای مورد مطالعه بخصوص دهیاران می‌توانند نقش بسزایی در پایداری کالبدی روستاها در راستای نیازهای واقعی مردم و هم جهت با فرهنگ بومی این مناطق و توسعه کالبدی داشته باشند. در واقع نتایج تحقیق نشان داد که بین نظارت دهیاران بر شاخص‌های توسعه کالبدی- فضایی رابطه معناداری وجود دارد و فرضیه تحقیق مبنی بر اثرگذاری نظارت دهیاران بر ساخت و سازها بر توسعه کالبدی روستا مورد تأیید قرار گرفت. با توجه به مدل ساختاری هوشمند به دست آمده، مشخص گردید که متغیرهای مرتبط با وظایف دهیاران (در نظر داشتن شناخت از ویژگی‌ها و شرایط محیطی، الزام به دریافت مجوز جهت فعالیت، رعایت استانداردهای خطوط انتقال انرژی، نظارت بر فعالیت‌های عمرانی، توجه به حقوق عمومی در ساخت و ساز، رعایت اصول محیط‌زیست، رعایت اصول ایمنی، احترام به حفظ ارزش‌ها و رعایت استانداردهای مسکونی بر متغیر وابسته (توسعه کالبدی) روستاها اثرگذار و معنادار بوده است. همچنین بررسی نتایج تحلیل فضایی نشان داد، در بعد وظایف نظارتی دهیاری‌ها در ساخت و ساز، روستای کوشک مهدی در بهترین وضعیت و روستای منزل‌آباد نسبت به سایر روستاها در پایین‌ترین سطح قرار گرفته است. از نظر توسعه کالبدی نیز مشخص شد روستای

ریاحی، وحید و کرمی‌نسب، صدیقه (۱۳۹۲). ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه کالبدی- فضایی سکونتگاه‌های روستایی. *فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۳(۱۲)، ۶۱-۷۰.

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۸۲). گزارش بررسی و تحول روستاها در ایران. تهران: واحد آمار و اطلاعات.

سربرقی‌مقدم، تکتیم، بوزرجمهری، خدیجه و قاسمی، مریم (۱۳۹۵). ارزیابی عملکرد دهیاران در فرایند توسعه پایدار روستایی از دیدگاه روستاییان (مطالعه موردی: بخش طرقله شهرستان بینالود). *مجله آمایش جغرافیایی فضا*، ۶(۱۹)، ۱۱۹-۱۳۶.

سرخیلی، الناز، سالاری، محمد و صفوی‌سپه، محمد (۱۳۹۶). تحلیلی بر نقش تخلفات ساختمانی در ناکامی طرح‌های توسعه شهری کلانشهر تهران. *مجله علمی پژوهشی باغ نظر*، ۱۴(۵۱)، ۲۱-۵.

سلیمانی‌زاده، الهام (۱۳۹۵). بررسی میزان رضایتمندی روستاییان از عملکرد دهیاری‌ها (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان فسا). پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز.

شیخی، حجت، پریزادی، طاهر و رمزیار، بیژن (۱۳۹۲). بررسی و ارزیابی عملکرد دهیاران در روند مدیریت و توسعه روستایی (مطالعه موردی: شهرستان همدان). *مجله برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)*، ۳(۳)، ۱۷-۳۲.

فرزین، بهلول (۱۳۹۴). مقایسه تطبیقی عملکرد شهرداری و دهیاری در توسعه کالبدی روستاهای واقع در حریم شهرها. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.

مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان مشهد. تهران: مرکز آمار ایران.

مرکز پژوهش‌های شورای شهر (۱۳۸۲). بررسی نظام قانونی نظارت بر ساخت و سازها در محدوده و حریم شهرها، دفتر: پژوهش‌های زیربنایی، معاونت پژوهشی، شماره مسلسل ۶۸۶۰.

مهندسی مشاور پارس آریان راود (۱۳۸۶). بانک اطلاعات مهندسین مشاور. تهران.

مشیری، شهریار (۱۳۸۹). کنترل و هدایت ساخت و ساز شهری؛ طراحی نظام کارآمد. *نشریه هویت شهر*، ۵(۷)، ۲۳-۳۰.

ملکی، سعید و دامن‌باغ، صفیه (۱۳۹۲). ارزیابی شاخص‌های توسعه پایدار شهری با تأکید بر شاخص‌های اجتماعی،

کنفرانس ملی برنامه‌ریزی و مدیریت شهری با تأکید بر راهبردهای توسعه شهری، ۱۵-۱.

بدری، سیدعلی، اکبریان‌رونیزی، سعیدرضا و قصابی، محمدجواد (۱۳۹۲). نقش مدیریت محلی در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان آران و بیدگل). *فصلنامه پژوهش‌های روستایی*، ۴(۲)، ۲۴۹-۲۷۶.

پرچی، پریزاد (۱۳۹۳). تحلیل نقش مدیریت شهری در ارتقاء کیفیت ساخت و سازهای شهری نمونه موردی منطقه ۴ شهرداری تهران، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد دماوند.

جمشیدزهی شه‌بخش، امید (۱۳۹۶). تحلیل تحولات کالبدی- فضایی سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری ناشی از پدیده خزش (مورد روستاهای حاشیه شهر زاهدان). پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

جوهری، مجید (۱۳۹۱). سیر تاریخی مدیریت توسعه روستایی و نظریات مشارکت در ایران. *همایش ملی توسعه روستایی، رشت، دانشگاه گیلان*.

حسینی، علی (۱۳۸۸). تاثیر متقابل حکمرانی مناسب و ساز و کارهای نظارت بر ساخت و سازهای شهری. *نشریه فن و هنر*، ۴۹، ۳۴-۲۹.

خدایرستی، مجید، عابدینی، رضا، صادقی، منوچهر و نجفقلی‌زاده، ناهید (۱۳۹۵). راهبردهای کنترل و نظارت ساخت و ساز شهری از منظر مدیریت شهری (مطالعه موردی: منطقه ۱۷ شهر تهران). *کنفرانس بین‌المللی مهندسی شهرسازی، عمران، معماری، قم، دانشگاه علمی کاربردی استاندارد قم*.

رسولی، لیلا (۱۳۹۴). نقش مدیریت روستایی در پایداری کالبدی نواحی روستایی (مطالعه موردی دهستان ایجرود بالا). پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشکده علوم انسانی، گروه جغرافیا، دانشگاه زنجان.

رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۳). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران. تهران: نشر قومس.

روح‌اللهی، الناز (۱۳۹۱). نقش مدیریت روستایی در ساختار فضایی- کالبدی روستاها: (مطالعه موردی: دهستان لوندویل از شهرستان آستارا). پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.

شورای ملی مقررات ساختمان (۱۳۹۶). مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی. ویرایش سوم، تهران: وزارت راه و شهرسازی.

Arimah, B. C., & Adeagbo, D. (2000). Compliance with urban development and planning regulations in Ibadan, Nigeria. *Habitat International*, 24(3), 279-294.

Few, R., Gouveia, N., Mathee, A., Harpham, T., Cohn, A., Swart, A., & Coulson, N. (2004). Informal subdivision of residential and commercial buildings in Sao Paulo and Johannesburg: living conditions and policy implications. *Habitat International*, 28(3), 427-442.

González, J. A., Docampo, M. L. G., & Guerrero, I. C. (2006). The application of new technologies in construction: Inventory and characterisation of rural constructions using the Ikonos satellite image. *Building and Environment*, 41(2), 174-183.

Jian, W. (2010, July). Study on management information system for construction engineering supervision based on ubiquitous environment. In 2010 3rd IEEE International Conference on Ubi-Media Computing (202-206). IEEE.

Kalansara, F. M., Jahani, M., & Ahmadian, M. (2020). Analysis and

کالبدی و خدمات شهری (مطالعه موردی: مناطق هشت‌گانه شهر اهواز). *فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی شهری*، ۱(۳)، ۲۹-۵۴.

Evaluation of the Effects of Housing Foundation Activities on Improving the Physical and Social Dimension of Development of Rural Settlements Case Study: Moghan County (Germi) Villages. *Revista Eletrônica em Gestão, Educação e Tecnologia Ambiental*, 24, 21.

Morrison, J., Jennings, H., Akter, K., Kuddus, A., Mannell, J., Nahar, T., ... & Khan, A. A. (2019). Gendered perceptions of physical activity and diabetes in rural Bangladesh: a qualitative study to inform mHealth and community mobilization interventions. *Who South East Asia J Public Health*, 8(2), 104-111.

Walker, A., Colquitt, G., Elliott, S., Emter, M., & Li, L. (2019). Using participatory action research to examine barriers and facilitators to physical activity among rural adolescents with cerebral palsy. *Disability and Rehabilitation*, 1-12.

Zegarac, Z. (1999). Illegal construction in Belgrade and the prospects for urban development planning. *Cities*, 16(5), 365-370.